

CRM in het (buiten)land

DE (buitenlandse) koorreizen die CRM in de loop der jaren heeft gemaakt, geeft de toen meereizende en nog actieve koorleden nog altijd prettige herinneringen. Over de ondernomen reis naar Coventry en Amerika/Canada is al uitgebreid geschreven. We beginnen dan ook met de koorreis naar Erlangen en Bamberg/Neurenberg in Duitsland. De navolgende reizen zullen dan in chronologische volgorde de revue passeren.

geveer half zes in Gremsdorf aan. Deze avond geeft ons koor een concert in de *St. Lorenzkerche* in Neurenberg. Het is een schitterende kerk die tijdens de oorlog bijna geheel vernield is geweest en later weer herbouwd. We zijn ruimschoots op tijd en

CRM-reis Erlangen 1977

Door Joke Mooyman

Het is vrijdag 20 mei 1977, kwart over vijf en bibberend van de kou wachten we op de bus die ons naar Velp zal brengen, waar iedereen op de goede bus zal overstappen. Precies om half zes komt de bus aangereden. Nu maar snel instappen en naar de Kronenburgerweg waar we de anderen ophalen. Bij Van der Heem komen de vijf bussen uit Den Haag bij elkaar en we rijden in file naar Velp, waar ook de zesde bus zich bij de colonne zal voegen.

Gehoord in onze bus om tien minuten over zes: 'Ik heb een paar makreeltjes tussen m'n smoking zitten, zou dat kwaad kenne?'

Bus van mijn kleur

Na een kopje koffie stapt iedereen in de bus van zijn kleur, zetten we onze horloges een uur achteruit en gaan we welgemoed en blij van zin op reis. Onze chauffeur stelt zich aldus voor: 'Uw chauffeur van deze reis heet Ben en bevindt zich links voor in de cockpit, hij houdt van chocolade en appels (geschild en graag in stukjes en de pitjes eruit)'.

Bij Elten gaan we de grens over en volgen de Autobahn via Keulen-Siegburg naar Königswinter waar we lunchen. Dan een stuk langs de Rijn tot Koblenz en daar weer een Autobahn op, via Wiesbaden-Frankfurt naar Weibersbrunn voor een kopje thee. We komen om on-

we kunnen op ons gemak de kerk nog even bekijken. Prachtige gebrandschilderde ramen, iconen en andere kunstvoorwerpen. Voor mij is een kerk altijd een stukje heilige grond waarvan de sfeer me onmiddellijk boeit als ik hem betreed.

Dan neemt het koor zijn plaats in en het is zoals altijd weer een ontroerend gezicht om ze daar te zien staan in hun mooie kostuums. Ze zijn dan ineens niet meer dat stel kerels van diverse pluimage, maar vormen één geheel. Ze hebben allen dezelfde motivatie: te willen zingen en wel zo goed mogelijk. Ik moet altijd even slikken. En dan in die hoge gewelven klinkt het eerste lied: Bede. Het is zo mooi dat je haast vergeet adem te halen. Het heerlijke van het zingen van onze drie solisten Hannelore Pennink, Bob van Mourik en Leo Moerman klinkt mooi. Ik heb het gevoel dat deze mensen met hun hart zingen. Vooral het Dignare uit Dettinger te Deum maakt diepe indruk.

Subtiele wijze van dirigeren

Zoals altijd 'bespeelt' Anne Posthumus het koor op voortreffelijke wijze. Ik vind het altijd kostelijk om hem gade te slaan. Door zijn heel subtiele wijze van dirigeren heeft hij het hele koor in zijn macht. En dan niet vergeten Jan van Weelden, onze organist. Schitterend zoals hij achter elk orgel klimt en het bespeelt alsof hij het al jaren kent. Als ik zo'n avond meemaak, kan hij niet lang genoeg duren. Op de terugweg naar de hotels heb ik een klein ge-

spreekje met de jongen uit het Siemens koor. Hij is bijzonder enthousiast en als we wat wetenswaardigheden uitwisselen, vertelt hij dat je deze koren eigenlijk niet met elkaar kunt vergelijken. Op mijn vraag waarom mensen niet tot het einde toe blijven zitten, antwoordt hij dat het een 'open dienst' was en iedereen vrij in en uit kon lopen.

Naar Neurenberg

Zaterdag om tien over negen zitten we allemaal in de bus en vertrekken we naar Neurenberg om daar te wandelen of te winkelen. Toen een prachtige tocht naar Rothenburg waar we lunchen en de Altstadt van Rothenburg bezichtigen. Schitterend stadje dat ook na de oorlog weer helemaal opgebouwd is. Je kunt om de hele stad heenlopen via een gang in de stadsmuur.

En dan een feestavond in het 'Dreikronen'-hotel. Daar gaan de voetjes van de vloer en worden allen een paar pondjes lichter (als we tenminste niet téveel bier drinken).

Dom van Bamberg

Zondagmorgen gaan we naar de *Dom van Bamberg* en als we daar zo zitten te luisteren, moet ik eraan denken dat een dergelijke oecumenisch samenkomen een aantal jaren geleden onmogelijk was.

Deze morgen is voor mij persoonlijk het hoogtepunt. Eigenlijk zou ieder koorlid om beurten even in de kerk moeten gaan zitten om mee te luisteren. Het is zo ontroerend. De hele entourage, de sfeer in deze prachtige Dom die zo eenvoudig en sober is en daardoor zo mooi. Hier heb ik meerdere malen moeten slikken. Dan zondagavond. Een heerlijk lang programma en de mannen zijn natuurlijk gespannen en de vrouwen en overige supporters niet minder. Hannelore Pennink is vanavond niet alleen soliste maar ook nog een bijzonder charmante gastvrouw die de diverse programmaonderdelen op een gezellige manier aan elkaar breidt.

Het hoogtepunt van deze avond is als Hannelore vertelt, dat zij een aantal jaren geleden door een arts uit deze omgeving is geopereerd en nu niet meer in een rolstoel hoeft te zitten. Als zij daarna het Dank sei Dir, Herr gaat zingen, voel je de ontroering om je heen. Het is magnifiek en o wat ben ik blij met onze Hollandse mentaliteit want we kunnen dan misschien wel eens bekend staan als luidruchtig, maar de enigen die wild enthousiast *stonden* te klappen, waren de Hollanders, en de Duitsers bleven netjes zitten, óók al zong hun eigen koor. Hebben jullie ook die ene chauffeur gezien, die zo enthousiast was en maar niet ophield iedereen te manen om op te staan?

Voor het eerst in de geschiedenis

Ben, onze chauffeur, vertelde later dat het voor het eerst in de geschiedenis was, dat alle chauffeurs bij een evenement aanwezig waren.

Eindelijk bij de Schützenliesel Polka kwam er enige beroering in de zaal en enkelen klaptten zelfs mee, maar staan, ho maar! Onbegrijpelijk!

Alweer voorbij

En dan is het allemaal alweer voorbij. Nu rest ons nog de koffers te pakken en ons door onze voortreffelijke chauffeurs naar huis te laten rijden. Wat een werk hebben deze mannen verzet. In totaal hebben we maar liefst 1620 km afgelegd en waar wij nog wel eens onderuit konden zakken, moesten zij waakzaam zijn.

In Didam komen alle bussen bij elkaar en deze laatste maaltijd gebruiken we gezamenlijk. Het bestuur zal toen wel een zucht van verlichting geslaakt hebben, want ik denk dat zo dat wij maar half weten hoeveel werk er aan het organiseren van een dergelijke reis vastzit. En met zoveel mensen op stap gaan en allemaal heelhuids weer thuiskomen, is dat niet iets om dankbaar voor te zijn?

Toespraken

Nu komen ook de toespraken los en je merkt aan iedereen dat de spanning geweken is.

Allereerst de echtgenoot van Hannelore Penink, dan de heren Mooring en Posthumus.

Ben namens de chauffeurs en namens alle dames bedankt iemand het bestuur.

Wat is iedereen blij. Dit alles wordt met een warm enthousiasme begroet want we zijn met elkaar op stap geweest en dat smeedt een band!

2

CRM-reis naar West-Berlijn 1983

Residentiemannenchor naar Berlijn

DEN HAAG – Op uitnodiging van het Siemenschor Berlin vertrekt op 21 oktober het Christelijk Residentie Mannenchor o.l.v. Aad van der Hoeven voor een concertreis naar West-Berlijn.

Met haar 225 werkende leden mag het Christelijk Residentie Mannenchor zich het grootste mannenchor noemen van West-Europa en behoort het tot de grootste mannenkoren ter wereld. In het repertoire zijn vele werken opgenomen, zowel geestelijke muziek, opera, operette als wel populaire muziek. Naast vele jaarlijkse concerten en medewerkingen in den lande geeft het Christelijk Residentie Mannenchor

jaarlijks twee concerten in de grote Prins Willem Alexanderzaal van het Congresgebouw. Op 30 april een Oranjeconcert en op 24 december een Kerstconcert. Voor deze concerten bestaat altijd erg veel belangstelling.

Als eerste Nederlands mannenchor wordt op zaterdag 22 oktober gecombineerd in de grote zaal van de Philharmonie in West-Berlijn. Tijdens dit concert wordt het Christelijk Residentie Mannenchor begeleid door leden van de Berliner Symphoniker. Vele bekende operakoren worden op dit concert ten gehore gebracht, met als hoogtepunt het openingschor uit de opera Ernani

van Guiseppa Verdi. Van dit opera- en operetteconcert wordt een live-lp gemaakt. Tot grote vreugde van het koor is de grote zaal (ruim 2000 plaatsen) nu reeds uitverkocht. Op zondag 23 oktober wordt door het koor (als eerste buitenlands gezelschap) een concert gegeven in de Kaiser Wilhelm Gedächtnis Kirche. Ook van dit optreden wordt een live-lp gemaakt. Zondagochtend wordt door het koor medewerking verleend aan een kerkdienst, eveneens in de KWG-Kirche.

Het in 1927 opgerichte Christelijk Residentie Mannenchor heeft reeds een aantal buitenlandse reizen gemaakt, zoals

naar Duitsland, België, Canada, Wales, Verenigde Staten (2x) en Engeland. Van het Christelijk Residentie Mannenchor zijn 15 lp's opgenomen en uitgebracht. Als vaste begeleider van het koor gaat mee naar West-Berlijn de organist Jan van Weelden. Ook de tweede dirigent Cees Schrijver gaat mee naar West-Berlijn. In totaal gaan 7 touringcars met ruim 300 zangers en echtgenoten de reis meemaken. Op vrijdagavond 21 oktober verzorgt de Senaat en burgemeester van West-Berlijn een ontvangst voor het koor. Bij deze ontvangst is tevens aanwezig de consul-generaal van Nederland in West-Berlijn.

Aad van der Hoeven vijfmaal teruggeroepen in Berlijn

Net terug uit Berlijn van een succesvolle concertreis wil de toonkunstenaar Aad van der Hoeven graag zijn kersverse indrukken weergeven, én

een vergelijking trekken tussen de muzikale situatie in Berlijn en Rotterdam. Met één van zijn koren, het Chr. Residentie Mannenchor (225 leden), gaf hij een concert op 22 oktober in de beroemde Philharmonie van Berlijn; het orkest bestond uit leden van de niet minder beroemde Philharmoniker.

De zaal was tot de laatste van de 2065 zitplaatsen bezet en wat in het 20-jarig bestaan van de Philharmonie nog nooit was voorgekomen, gebeurde:

dirigent Van der Hoeven werd vijf maal teruggeroepen door het publiek. Zelfs na een toegift door het mannenchor bleef men applaudiseren, totdat de paar honderd man het podium hadden verlaten. Op zondag werd nog twee maal geconcerteerd in de Kaiser Wilhelm Gedächtniskirche, en ook daar was de laatste

plaats bezet. Heeft Aad van der Hoeven nu het gevoel in de Heilige Hallen van de muziekwereld te hebben gestaan? 'De Philharmonie is natuurlijk over de hele wereld bekend, mede doordat Herbert von Karajan daar de scepter zwaait. Voor mij was het een hele eer daar een keer op zijn

plaats te mogen staan. Maar als Rotterdammer ga je toch vergelijken en ik heb in Berlijn niet onder stoelen of banken gestoken, hoe trots we in Rotterdam op óns concertgebouw mogen zijn. Naar mijn gevoel heeft De Doelen meer allure, de akoestiek doet zeker niet onder voor die in Berlijn, en qua aankleding vooral – en dat geldt voor de uitvoerenden evenzeer als voor de concertbezoekers – heeft De Doelen iets meer cachet dan die veelbejubelde Philharmonie.

Die Gedächtniskirche in Berlijn is een veelomstreden bouwwerk, dat in de plaats kwam van de verwoeste kathedraal. Nu ben ik blijer dan ooit, dat men in Rotterdam besloot tot de totale herbouw van de Laurenskerk. De kerk in Berlijn is indrukwekkend door de gedurfde achthoekige vorm met de prachtige raampartijen, maar wij als Rotterdammers mogen best wat meer naar buiten brengen over wat we in huis hebben, zeker op het gebied van het muzikale.'

Christelijk Residentie Mannenkoor met Holland International naar Berlijn

Door Lous Boksteijn

Centrale Afdeling Speciale Reizen, Rijswijk

Vrijdagochtend 21 oktober 1983 04.30 uur - zeven Holland International bussen vertrekken van diverse punten uit donker, nog slapend Den Haag in de richting Berlijn.

Op het parkeerterrein van 'Cantharel' bij Apeldoorn waar we als het dag wordt, aankomen, zwermen 300 mensen uit de bussen en verdelen zich over vier 'rokers' en drie 'niet-rokers' bussen. Het stille terrein verandert à la minute in een 'verstoord mierennest'; mensen rennen met bagage van de ene bus naar een andere, een passagier op krukken wordt zowat onder de voet gelopen. Hier ontmoet ik ook voor het eerst alle chauffeurs en de twee begeleiders. Wij kennen elkaar niet, onwennig staan we tegenover elkaar en tegenover het geheel dat staat te gebeuren en waarvan eigenlijk ik alleen de theorie beheers. De praktische zorg voor 300 mensen rust voor de komende vijf dagen op onze schouders. Wij tienden kunnen het Holland International aandeel in de reis maken of breken. Zo'n happening betekent voor degenen die het moeten uitvoeren veel spanning.

Zaterdagochtend Hotel Steglitz, Berlijn, 04.19 uur. Ik word wakker, hoor het verkeer voor stoplichten wachten en weer optrekken. Het is hier 's nachts nog druk op de verkeersweg. Doe dan ook geen oog meer dicht, denk aan wat ons vandaag te wachten staat: een aangekondigde vredes-

mars, die uitgerekend de route zal lopen die wij met de zeven bussen moeten rijden. Het is zaterdag, de mensen zijn vrij en het aantal verwachte demonstranten is niet gering.

Ik zie ook weer als een nachtmerrie 300 mensen als mieren door elkaar krielen; 300 mensen met al hun bagage voor de balie van het hotel staan, 150 kamersleutels uitreiken, volgepropte liften, na twintig minuten geen mens meer bij de receptie te zien; een half uur later een gehuurde rolstoel afleveren bij de mevrouw met krukken, voor het hotel in Berlijn komen voorrijden met alle zeven bussen juist op het moment dat de Duitse gastheer en organisator zenuwachtig heeft voorspeld: 'ze kunnen hier niet op tijd zijn, heus, ze halen het nooit!' Hiermee wordt de officiële ontvangst bedoeld, die klokslag 20.00 uur zal plaatsvinden door de Consul-generaal van Nederland en de Burgemeester en Senaat van Berlijn. >